

85.143(ЧУКР)
ЦІ 26

Ігор
ШАРОВ

Анатолій
ТОЛСТОУХОВ

Художники
України:
100
видатних
імен

88.143(ЧУКР)

III 26

Ігор Шаров
Анатолій Толстоухов

ЕК
ЧУ

Душа художника, як дзеркало,
має відображати в собі всю природу;
освічений смак його вибере з неї прекрасне,
а талант передасть у картині.

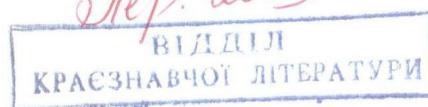
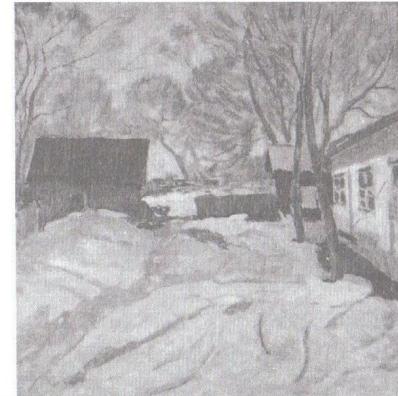
Карл Брюллов

Художники
України:

100

видатних імен

846551

Київ
Видавництво «АртЕк»
2007

ББК 85.143(4УКР)
Ш 26

Шаров І.Ф., Толстоухов А.В.

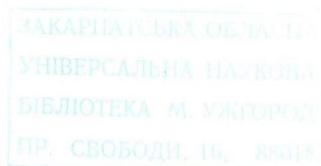
Ш26 Художники України: 100 видатних імен. — К.: «АртЕк»,
2007. — 480 с.; іл.
ISBN 966-505-134-2

Книга Ігоря Шарова та Анатолія Толстоухова «Художники України: 100 видатних імен» продовжує розпочату 1999 року серію, яка стала популярною серед читачів.

Автори пропонують ознайомитися з біографіями та творчістю відомих українських художників XIX—XX століть, роботи яких правомірно вважаються національним надбанням України.

Книга розрахована на широке коло читачів.

ББК 85.143(4УКР)

На титульній сторінці картина В. Севастьянова «Село».

ISBN 966-505-134-2

© Шаров І.Ф., 2007
© Толстоухов А.В., 2007
© Видавництво
«АртЕк», 2007

ВСТУПНЕ СЛОВО

Видання «Художники України: 100 видатних імен» ілюструє процес збереження культурних традицій українського мистецтва і водночас розповідає, як змінювалась з плином часу образна мова художників. Творчість окремих митців базується на схожих естетичних засадах, і цікаво спостерігати своєрідну єдність поглядів та ідеалів, які немовби пронизують історію образотворчості, розгорнуту на сторінках цієї книги.

Своє ставлення до вічних категорій буття яскраво демонструють художники попередніх поколінь — К. Костанді, О. Мурашко, П. Нілус, М. Пимоненко — засновники реалістичних та демократичних тенденцій, мистецтво яких невідривне від стихії народної творчості. В кожного з них свій критерій художньої правди, своє ставлення до загального спрямування пошуків, до класичних зразків. Вільне та органічне відтворення реалій народного життя, закоханість у красу рідного краю — це характерні риси, що будуть притаманні представникам багатьох художніх шкіл та угрупувань подальших часів, і сьогодні ми можемо знаходити в роботах наших сучасників ці знайомі інтонації.

I пейзажний живопис П. Левченка та С. Васильківського, що поетично відтворює своєрідність природи України, і самобутній жанр К. Трутовського та Г. Світлицького нерозривно пов'язані з поняттям батьківщини. Цей вітчизняний ґрунт допоміг митцям наступних поколінь від суто романтичного, суб'єктивного сприйняття світу піднятися в кращих творах до широти узагальнення, до монументальності, до епосу. Поетика національного краєвиду стає тим особливим образним ладом, без якого неможливо уявити творчість Ф. Кричевського, О. Шовкуненка, К. Трохименка.

Різноманітність пластичних рішень, авторських манер відображення навколошнього світу в його складних взаємодіях змальовують блискучу панораму художнього життя України протягом багатьох десятиліть. Ми можемо спостерігати за пошуками гармонії митцями різних історичних генерацій і творчих уподобань, за тим, як з роками трансформувалися основи поетичного синтезу мистецтва. Які несхожі життєві прототипи надихають, наприклад, майстрів портретного живопису початку та кінця ХХ століття; а все ж глядач відчуває їхню належність до національної школи, що завжди вирізнялась особливим емоційним забарвленням.

Автори натхнених поетичних сповідей — І. Труш, О. Пащенко, С. Шишко, В. Севастьянов, М. Дерегус — не ставили перед собою завдання фіксації якогось одного враження, однієї думки, одного акорду в стані природи; більше того, вони прагнули зобразити природу в єдиності з людиною. Звідси така реальна художня переконливість, таке глибоке образне вирішення теми.

Художники, чий талант набув ознак становлення та розквіту у 50–60 роки минулого століття, віддали перевагу новим творчим ідеям, розвиткові гуманістичної концепції з урахуванням інших історичних реалій. Більше уваги приділяється масштабності та гостроті громадського змісту твору.

Мистецтво і час, мистецтво і суспільство — ці проблеми викликають особливий інтерес і зумовлюють стильове розмаїття художніх прийомів. Важливого значення набуває тематична картина, особливе місце посідає історична тематика, що має забарвлення від героїко-драматичного до фольклорно-ліричного.

Відомі полотна Т. Яблонської, О. Лопухова, Г. Васецького, М. Божія, В. Пузиркова, В. Шаталіна стають мистецькими явищами великих виставок; багатьом з них у майбутньому судилася доля прикрашати центральні зали музеївих зібрань.

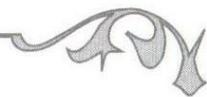
Істина творчого «я» — одна з головних проблем мистецтва кінця ХХ століття. Моральне життя особистості, природність її ав'язків з рідною землею хвилюють сучасного художника. Поряд з широтою увагальності бачимо твори зі складною конструкцією образів, з тонким і проникливим психологізмом характеристик. Проблема ствердження ідеалу, як і раніше, посідає найважливіше

місце у творчому процесі. Оновлюючи корінні традиції попередніх епох, їх цілючу силу, художник чутливо реагує на примхливі зміни сучасного життя, так щільно наповненого подіями. Ускладнюється взаємозв'язок талановитої особистості зі світом, її реакція на запити часу. В роботах А. Чебикіна, М. Гайди, Г. Якутовича, М. Стратилата ці аспекти розкриваються яскраво та динамічно; в них органічно поєднуються артистизм сучасних художніх технік і емоційна інтонація, притаманна ліричній традиції. Цим підтверджується факт надзвичайної важливості соціального контексту творчості митця.

Філософські роздуми завжди були притаманні майстрам обра-зотворчості. Минуле і сьогоденне проходить повз нас у калейдоскопі видатних імен, що звертають свої помисли до вічних категорій добра та краси. Розмаїття талантів ілюструє нескінченну різно-барв'я мови живопису та графіки — це картина рідного всесвіту, кожний прояв якого є дорогим і близьким людському серцю.

В. А. Чепелик,
голова Національної спілки художників України

Ерделі Адальберт Михайлович

(1891–1955)

Адальберта Михайловича Ерделі називають українським класиком другої половини ХХ століття, засновником Закарпатської школи живопису.

Художник народився 25 травня 1891 року в селі Загаття Закарпатської області у багатодітній родині. Його батьками були сільський вчитель Михайло Гриць та Ілона Цайська, які з огляду на політику угорського уряду на Закарпattі змушенні були взяти прізвище Ерделі.

Початкову освіту Адальберт Ерделі здобув у Мукачівській гімназії. Потім навчався в учительській гімназії міста Сигет та Угорському королівському інституті (м. Будапешт). В академії мистецтв у Будапешті А. Ерделі відбувся як художник, завдяки таким видатним викладачам з фаху, як І. Ревес, А. Івані-Грюнвальд, Т. Земплені, К. Ференці, Ф. Ольдяї. Найулюбленішим учителем молодого митця був К. Ференці.

Після закінчення навчання в інституті Адальберт Ерделі повертається в Мукачеве. Того часу він вже був досить знаним художником, роботи якого купували європейські музеї.

У 1916–1922 роках А. Ерделі займається педагогічною діяльністю у горожанській школі, учительській семінарії та гімназії.

Однак викладацька діяльність не задовольняла майстра. І задля отримання ґрунтовніших знань, набуття необхідного мистецького

досвіду, досконалості А. Ерделі 1922 року їде у Мюнхен, де перебуває до 1926 року. Тут він працює в студії Франке, приділяючи увагу більше портретному живопису, виконує портрети відомих людей Мюнхена.

1923 року за допомогою головного редактора однієї з відомих берлінських газет він організовує виставку своїх творів в одному з найбільших виставкових центрів «Glaspalas». Свої враження від того періоду життя Адальберт Ерделі виклав у автобіографічних романах «Dimon» (1922) та «Imen» (1924), а також у щоденниках.

Після повернення з Мюнхена Адальберт Ерделі викладає малюнок в Ужгородській учительській семінарії та Ужгородській горожанській школі з чеською мовою навчання.

1927 року разом зі своїм другом Йосипом Бокшаем він засновує Публічну школу малювання, що згодом стане основою Закарпатської школи живопису.

Термін «Закарпатська школа живопису» міцно увійшов у лексику як сучасних критиків і мистецтвознавців, так і широкого загалу.

Це явище, безумовно, пов'язується з іменами Йосипа Бокшая та Адальbertа Ерделі. Зовні простий факт організації в Ужгороді 1927 року приватної студії, названої Публічна школа малювання, став знаменним, епохальним і, по суті, символічним. Чесне мистецтво — ось що стало наріжним каменем цієї школи, діяльності його засновників, а також учнів. Школа ставила перед учнями високу планку майстерності — щабель за щаблем опановувати ази рисунка, живопису, композиції. Крім того, необхідно було ставити високі вимоги до себе, знайомитись зі світовим мистецтвом. Адже, аби стати висококласним митцем, малярем — потрібно досконало знати предмет.

Досить довго твори випускників Публічної школи малювання були об'єднані за стилем та ідеєю, виразно тяжіли до декоративності й вивіреного принципу реалістичного зображення і зв'язку з народним мистецтвом. Художній плюралізм смаків та уподобань поєднувався з безумовною обов'язковістю професійної підготовки й активної позиції в житті. Адальберт Ерделі та його учні вважали, що бути справжнім художником можна тільки тоді, коли чесно служиш своєму народу.

Не всі вважають доцільним виділяти окремо явище Закарпатської школи живопису. Стандартам та еталонам властиво змінюватися. Пошуки загальних закономірностей увінчалися певними здобутками.

Опиратися на 20–30-ті роки минулого століття личить лише для вівірки курсу. Втім, Закарпатська школа живопису, прогресивність започаткованих А. Ерделі мистецьких принципів — факт достовірний і безсумнівний.

Інша річ, що подекуди струмені життєдайної сили закарпатських митців розмили чітко окреслене русло ріки і дещо вийшли з берегів. Учитель і учень — різні виміри реальності, різні світи. Учневі задано перевершити вчителя. Якщо ж визначаємо попередників і наступників, то в цьому обмежень немає, крім тенденції сказати особисте, пропущене через призму серця. Серед учнів Адальберта Ерделі такі відомі митці як, Андрій Коцка, Адальберт Борецький, Ернест Контратович, Андрій Добош, Василь Шарпотакі, Золтан Шолтес.

У цей період Адальберт Ерделі бере участь у виставках в Ужгороді, Брно, Празі.

1929 року Адальберт Ерделі їде на південь Франції, де плідно працює в художній колонії Гаржілес разом із Андерсом Остерліндом, П'єром та Анрі Жаме й іншими видатними митцями.

1930 року в Парижі проходить виставка митців, які працювали в Гаржілесі. Найпомітнішими творами були названі картини А. Ерделі, наступного року успішно виставлені у Брюсселі.

Виагливу європейську мистецьку моду підкорило мистецтво закарпатського художника. Здавалося, Адальберт Ерделі не зображував, а плекав свої винятково експресивні образи-портрети людей, краєвидів, квітів. Український митець-філософ захоплено і зачудовано роздумував у полотнах над тайною вічного і безконечного, яке відкривав для себе скрізь: у людях, природі, філософії, коханні.

Чудові ліричні твори А. Ерделі з могутньою силою любові не полишили і не полишають байдужими глядачів.

А. Ерделі був визнаним майстром пейзажу та невеликих етюдів. Широко відомі його картини «Літній пейзаж», «Закарпатська осінь», «Портрет старого конюха», «Портрет Клари Балог» тощо.

Повернувшись додому, А. Ерделі активно поринув у громадське життя.

1931 року було засновано Товариство діячів образотворчих мистецтв Підкарпатської Русі, яке через сім років існування вже об'єнувало 38 художників і головою якого з перших днів був Адальберт Ерделі.

Твори художника цього періоду виставлялися у більшості столичних міст Європи.

Після закінчення Другої світової війни Закарпаття було возз'єднано з Радянською Україною. Публічна школа малювання розтанула ще у вирі війни. Новостворене 16 серпня 1946 року Закарпатське відділення Спілки художників України очолив Адальберт Ерделі. Членами Спілки на час її заснування були Йосип Бокшай, Еміліан Грабовський, Федір Манайло, Андрій Коцка, Адальберт Борецький, Золтан Шолтес, Миколо Розенберг, Василь Свида, Іван Гарапко, Ернест Контратович, Євген Грюнвальд, Андрій Добош.

Крім того, завдяки наполегливій діяльності Адальbertа Ерделі було створено в Ужгороді вищий навчальний художній заклад, пізніше перетворений на Ужгородське художньо-промислове училище.

У творчому доробку художника — тисячі картин, які і на сьогодні високо поціновуються як на аукціонах, так і справжніми знавцями мистецтва.

Останні роки життя Адальберта Ерделі затъмарені переслідуваннями влади за ідеологічними мотивами. 1954 року в Ужгороді відбулася остання прижиттєва виставка видатного закарпатського майстра.

19 вересня 1955 року А. Ерделі помер. Його поховано в Ужгороді на кладовищі «Кальварія».

Ім'я художника носить Ужгородський коледж мистецтв і Закарпатський художній інститут. В одному зі скверів обласного центру Закарпаття встановлено пам'ятник знаменитому майстрі.

Адальберт Ерделі — митець-поет, митець неординарний і послідовний. На терені рідного краю мріяв принести найкраще в скарбницю світової культури і мистецтва. Усе своє життя він віддано служив утвердженню радості, гармонії та духовності. Віра в добро, а з нею надія та любов — земні ідеали митця.

